

JAVOR, Martin. *O Našich rodakoh v Ameriki. Správy o vystaľovalcoch z Uhorska v novinách Naša Zastava (1907 – 1918)*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove, 2024. 592 s. ISBN 978-80-555-3281-3.

Migrácia ľudstva predstavuje pozoruhodný fenomén v dejinách spoločnosti na regionálnej, vnútroštátnej a medzinárodnej úrovni. Ide o prirodzený proces, determinovaný mnohými faktormi, ktoré sa stali hybnou silou v procese života ľudí v mestskom či vidieckom prostredí. Spomedzi všetkých migrácií, ktoré v minulosti zasiahli do života Slovákov rezonuje nielen na východnom Slovensku práve emigrácia našich predkov do zámoria. Najčastejším prípadom sa realizovala emigrácia do Severnej Ameriky, ktorá sa týkala množstva slovenských rodín z vtedajšieho územia Uhorska. Nešlo pritom len o Slovákov, ale aj viaceré iné etnické a národnosti. Z oblasti Abova, Šariša, Spiša či Zemplína

má asi každá rodina predka, ktorý cestoval zaoceánskou loďou za vidinou lepšieho života, než mu mohla poskytnúť jeho domovina.

Publikácia z dielne Martina Javora s názvom *O našich rodakoch v Ameriki* predstavuje rozsiahle a zaujímavé dielo. Autor sa v ňom rozhodol demonštrovať tematiku emigrácie do Spojených štátov amerických prostredníctvom edície jednotlivých správ dobovej tlače – novín *Naša Zastava*, ktoré v tomto smere poskytujú komplexný súbor dobových polytematických reportov zo života „Amerikánov“. Ako dôvod spísania edície autor uvádza absenciu informácií v dostupnej literatúre o vysťahovalcoch z územia Uhorska v Severnej Amerike. Faktom je, že v poznaní sociálno-ekonomických a kultúrnych aspektov emigrantov vrátane ich asimilácie v „Novom svete“ panujú z pohľadu domácej literatúry určité medzery, ktoré sa týkajú aj regionálnej historiografie či monografií jednotlivých obcí, z ktorých odišli desiatky až stovky ľudí.

V úvodnom slove autor vysvetľuje význam a prínos primárneho zdroja informácií, ktoré čerpal z uvedených novín, konkrétne z rubriky pomenovanej rovnakým názvom, aký prevzala aj samotná publikácia. Nasleduje kapitola venujúca sa samotným novinám *Naša Zastava*, ako aj rubrike *O našich rodakoch v Ameriki*. Dozvedáme sa viaceré podrobnosti z redakčnej sféry tohto týždenníka vrátane personálneho obsadenia a sídla redakcie. Ďalej sa autor zaoberá národnostným rozmerom novín v procese pretrvávajúcej maďarizácie, pričom bližšie opisuje pozadie vzniku novín a spoločenskú situáciu východného Slovenska, podobne aj význam ich vydávania. Následne charakterizuje štruktúru novín *Naša Zastava*, členených na jednotlivé rubriky a opisuje ich tematické zameranie. V závere uvedenej kapitoly sa autor prikláňa k názoru, že noviny slúžili primárne ako prostriedok na reguláciu až zastavenie procesu masívnej emigrácie do zámoria (prostredníctvom negatívne orientovaných správ z amerického prostredia v podobe informovania o nešťastiach, vraždách či inej kriminalite). Primárne sa však autor zaoberal analýzou už spomenutej rubriky *O našich rodakoch v Ameriki*, ktorá obsahovala správy dopisovateľov zo štátov Illinois, Ohio, Pennsylvánie, New York a New Jersey. Nechýba ani sumarizácia počtu správ a lokalizácia ich pôvodu, či už na úrovni jednotlivých amerických štátov či miest. Pomerne bežné sú aj správy z domáceho prostredia v rámci východného Slovenska.

Najrozsiahlejšou kapitolou v publikácii sú *Správy o vysťahovalcoch z Uhorska*, ktorá je rozdelená chronologicky na 11 podkapitol. Každá podkapitola pritom obsahuje edíciu správ z konkrétneho roka. Chronologicky ide o obdobie rokov 1907 – 1917. V priebehu roka 1917 (po vstupe USA do 1. svetovej vojny) sa pravidelná rubrika z novín vytratila a tak sa vytráca aj pramenná báza dát pre túto edíciu.

Noviny *Naša Zastava* poskytujú množstvo informácií aj z domáceho prostredia, ktoré je rovnako potrebné podrobiť bližšej analýze a historickej kritike. Získané poznatky sa môžu stať cenným zdrojom pre regionálnu historiografiu a rôzne genealogické výskumy, nakoľko boli jednotlivé správy do výraznej miery personalizované, a tak informujú o konkrétnych osudoch ľudí a udalostiach, nielen o emigrantoch. Na základe týchto „mimoamerikánskych“ správ z domáceho prostredia sa dajú reflektovať dobové pomery. Osobne sa prikláňam k používaniu pojmu emigrácia pred vysťahovalectvom v zmysle všeobecne zaužívanej medzinárodnej terminológie: emigrácia – migrácia – imigrácia.

V prvom rade je potrebné vyzdvihnúť autorovu zdĺhavú a náročnú prácu a jej nepochybný prínos do slovenskej historiografie. Objektivita tohto tvrdenia bola verifikovaná ziskom ocenenia Cena Slovenskej historickej spoločnosti v kategórii za

edíciu prameňa, ktorú táto historická publikácia získala v októbri 2025. V druhom rade prináša edícia vo svojom prevedení zjednodušené a kompaktné vyhľadávanie konkrétnych informácií, ktoré výrazne uľahčia prácu s dobovými správami. Edícia zároveň poskytuje možnosti rýchleho a prehľadného vyhľadania konkrétneho termínu, mena či lokality v texte. Historici, ako aj široká verejnosť už nebudú musieť vyhľadávať zdĺhavou formou potrebné zdroje v každom jednom výtlačku novín. Edícia sa tak môže stať inšpiráciou pre širší záujem o tematiku emigrácie našich predkov do zahraničia, nielen do oblasti Severnej Ameriky. Periodikum *Naša Zastava* je pritom voľne prístupné aj prostredníctvom online portálu www.slovakiana.sk, kde sa naskytá pomerne jednoduchý prístup k 586 digitalizovaným tlačovinám vydaných medzi rokmi 1907 – 1918. Už spomenuté medzery slovenskej historiografie v tematike emigrácie do zámoria tak môžu byť nadväzujúcim a prepracovaným výskumom postupne zapĺňané aj vďaka predmetnej edícii.

Prepisom správ z domova aj zo sveta, s ponechaním pôvodného znenia a jazyka bola zachovaná autenticita a dobový slovník dopisovateľov a zostavovateľov, ktorý využili pri písaní správ svojrázny šarišský dialekt. Dialekt bol pritom obohatený o viaceré amerikanizmy, ktoré zľudovali a bežne sa vyskytovali v komunikácii. Autorov zámer ponechať znenie správ v originálnom prevedení má v edícii svoje opodstatnenie. Na druhej strane však, s odstupom času a potlačením pôvodného dialektu do úzadia spisovnou slovenčinou, nastávajú komplikácie u súčasného čitateľa dešifrovať niektoré slová, výrazy či slovné spojenia. V mnohých prípadoch si čítanie znenia správ vyžaduje siahnutie po slovníku šarišského nárečia, čo môže u čitateľa vyvolať otázku, či nemohli byť niektoré dodnes zaniknuté výrazy vysvetlené výkladovým spôsobom poznámky pod čiarou (napr. vyskytujúce sa archaizmy), prípadne výberovým slovníkom pojmov na konci publikácie. Na druhej strane, pri toľkých výrazoch by to značne skomplikovalo samotné písanie práce a navýšilo jej obsah či poznámkový aparát.

V konečnom dôsledku publikácia *O našich rodakoch v Amerike* prináša rozsiahlu sondu do procesu emigrácie a nazerania na migrantov z domáceho prostredia prostredníctvom edície dobových správ zo Spojených štátov amerických. Publikácia môže poslúžiť tak historickej spoločnosti, ako aj širokej verejnosti a podnietiť ďalšie výskumy v tejto oblasti. Veľký potenciál sa zároveň skrýva aj v obsahovej stránke samotných novín *Naša Zastava*, ktoré predstavujú značný zdroj dobových informácií a môžu poslúžiť pre ďalšie potenciálne štúdie, monografie či iné publikačné výstupy na rôznej úrovni regionalizácie.

Dávid Patera